

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**PSIHOLOGIJSKE ODREDNICE NEPOŽELJNOG AKADEMSKOG
PONAŠANJA: OSOBINE LIČNOSTI, IMPLICITNI MOTIVI I STAVOVI
PREMA NEPOŠTENOM PONAŠANJU**

Diplomski rad

Marija Jakšić

Mentor: Dr. sc. Zvonimir Galić

Zagreb, 2014.

SADRŽAJ

UVOD	1
Nepoželjno akademsko ponašanje: definicija i učestalost	1
Prediktori nepoželjnog akademskog ponašanja	3
Osobine ličnosti i nepoželjno akademsko ponašanje	4
Implicitne mjere ličnosti u predviđanju nepoželjnog akademskog ponašanja	6
Pristup uvjetovanog rezoniranja	7
Test uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti TUR-A i nepoželjno akademsko ponašanje	9
CILJ I PROBLEM ISTRAŽIVANJA	11
METODOLOGIJA	12
Sudionici istraživanja	12
Mjerni instrumenti	12
Postupak	14
REZULTATI	14
Deskriptivna statistika	14
Učestalost nepoželjnog akademskog ponašanja	14
Stavovi prema nepoštenom ponašanju	16
Prediktorske varijable: eksplicitne i implicitne mjere ličnosti	18
Predviđanje stavova prema nepoštenom ponašanju	18
Predviđanje nepoželjnog akademskog ponašanja	20
Medijacijski utjecaj stavova prema nepoštenom ponašanju na odnos osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja	21
RASPRAVA	22
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	29

Psihologijske odrednice nepoželjnog akademskog ponašanja: osobine ličnosti, implicitni motivi i stavovi prema nepoštenom ponašanju

Psychological determinants of counterproductive academic behavior: personality traits, implicit motives and attitudes toward dishonest behavior

Marija Jakšić

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti odnos osobina ličnosti i implicitnih motiva sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem. U istraživanju je sudjelovao prigodan uzorak studenata Sveučilišta u Zagrebu (N = 126). Svi sudionici su ispunjavali Upitnik nepoželjnog akademskog ponašanja, Skalu stavova prema nepoštenom ponašanju, Test uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti (TURIA), upitnike ličnosti IPIP-50 i Mračnu trijadu te upitnik općih podataka. Makijavelizam, psihopatija, implicitna agresivnost i niska savjesnost pokazali su statistički značajnu korelaciju s pozitivnijim stavovima prema nepoštenju. Psihopatija te niski rezultati na savjesnosti, emocionalnoj stabilnosti i intelektu u pozitivnoj su korelaciji s nepoželjnim akademskim ponašanjem. Regresijska analiza s nepoželjnim akademskim ponašanjem kao kriterijem pokazala je da samo osobine iz upitnika IPIP-50 doprinose objašnjenju takvog ponašanja. Stavovi prema nepoštenom ponašanju nisu se pokazali medijatorom veze osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja.

Ključne riječi: eksplicitne mjere ličnosti, Test uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti, stavovi prema nepoštenom ponašanju, nepoželjno akademsko ponašanje

SUMMARY

The goal of this study was to examine the relationship between personality traits and implicit motives with attitudes towards dishonest behavior and counterproductive academic behavior. The study was conducted on convenience sample of students at the University of Zagreb (N = 126). All participants filled in the Counterproductive Academic Behavior Questionnaire, the Scale of Attitudes Towards Dishonest Behavior, the Conditional Reasoning Test for Aggression (CRTIA), IPIP-50 and the Short Dark Triad personality questionnaires, and General Data Questionnaire. Machiavellianism, psychopathy, implicit aggression and low conscientiousness showed significant correlation with positive attitudes toward dishonesty. Psychopathy and low scores on conscientiousness, emotional stability and intellect correlated positively with counterproductive academic behavior. Regression analysis with counterproductive academic behavior as the criteria showed that only personality traits within the IPIP-50 questionnaire significantly improve the prediction of such behavior. Attitudes towards dishonest behavior do not mediate the relationship between personality traits and counterproductive academic behavior.

Key words: explicit personality measures, the Conditional Reasoning Test for Aggression, attitudes towards dishonest behavior, counterproductive academic behavior

UVOD

Od delinkventnosti i zakonom zabranjenih ponašanja, preko specifičnih postupaka pojedinaca kojima se nanosi šteta organizacijama ili akademskoj zajednici, nepoštena ponašanja predstavljaju ozbiljan problem na svim razinama društva. Unatoč dosadašnjim istraživanjima i rastućoj zabrinutosti zbog negativnih posljedica, još uvijek nedovoljno razumijemo psihologijske odrednice nepoželjnih ponašanja. Uz klasične mjere ličnosti, neki noviji trendovi u psihologiji temeljeni na implicitnim motivima i sklonosti agresivnosti mogu nam pružiti dodatni uvid u nepošteno ponašanje. U svrhu boljeg razumijevanja nepoželjnog ponašanja općenito, u ovom ćemo se radu baviti istraživanjem psihologijskih odrednica nepoželjnog akademskog ponašanja, s naglaskom na osobine ličnosti, implicitne motive i stavove prema nepoštenju.

Nepoželjno akademsko ponašanje: definicija i učestalost

Iz perspektive znanstvenog istraživanja nepoželjnog akademskog ponašanja, istraživači su se orijentirali na proučavanje akademskog nepoštenja i integriteta (npr. Hakstian, Farrell i Tweed, 2002). Kibler (1993) određuje akademsko nepoštenje kao različite oblike varanja i plagiranja koji uključuju davanje i/ili primanje nedopuštene pomoći te preuzimanje zasluga za tuđi rad. Podaci iz literature sugeriraju da je riječ o multidimenzionalnom konstrukt te su predložene različite taksonomije akademskog nepoštenja. Roig i DeTommaso (1995) razvili su skalu akademskog nepoštenja koja uključuje dva faktora, varanje i plagiranje. Varanje se odnosi na namjerno korištenje ili pokušaj korištenja nedopuštenih materijala, informacija ili pomagala u okviru nastave i vrednovanja znanja studenata. Plagiranje je definirano kao namjerno i svjesno preuzimanje tuđih ideja, postupaka, rezultata ili teksta kao vlastitih, bez navođenja odgovarajućeg izvora.

S druge strane, neki autori govore o složenijim taksonomijama akademskog nepoštenja. Burke (1997) razlikuje četiri oblika nepoželjnog akademskog ponašanja: varanje, izmišljanje, poticanje akademskog nepoštenja i plagiranje. Izmišljanje uključuje namjerno i nedopušteno krivotvorenje bilo koje informacije u akademskom radu. Poticanje akademskog nepoštenja je namjerno i svjesno pomaganje ili pokušaj pomaganja drugoj osobi u izvršenju nekog oblika akademskog nepoštenja. Eastman,

Iyer i Reisenwitz (2008) također su predložili četiri faktora akademskog nepoštenja: varanje, traženje/dobivanje pomoći od drugih osoba, plagiranje i tzv. e-varanje, odnosno varanje putem mobilnih uređaja. Kao što se iz gore navedenog može zaključiti, akademsko se nepoštenje može manifestirati na više načina, međutim u istraživanjima je najčešće konceptualizirano preko plagiranja i varanja na ispitima. Rjeđe se razmatraju druga nepoželjna ponašanja, poput zloupotrebe droga i alkohola, apsentizma ili smanjenog truda i zalaganja (Hakstian, Farrell i Tweed, 2002).

Kao što postoje razlike u konceptualizaciji akademskog nepoštenja, tako i procjene njegove učestalosti variraju od istraživanja do istraživanja. Davis i sur. (1992; prema Šimić Šašić i Klarin, 2008) ukazuju na prevalenciju od 88% u odnosu na 1941. godinu, kada je stopa varanja u Sjedinjenim Američkim Državama procijenjena na 23%. Neki istraživači smatraju kako se tendencija varanja ne povećava toliko brzo, već da su razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologija omogućene nove metode prepisivanja, a tako i širi repertoar nepoželjnih akademskih ponašanja. Štoviše, posljednjih je godina porastao broj zabilježenih pokušaja korištenja mobilnih telefona i interneta kao sredstava varanja (Menon i Sharland, 2011). Druge studije sugeriraju da je prevalencija nepoželjnih akademskih ponašanja konstantna te se procjenjuje na 60 do 75% (Björklund i Wenestam, 1999).

Malobrojna istraživanja provedena u Republici Hrvatskoj upućuju na izrazito veliku učestalost varanja od 92.71% učenika u srednjim školama te 94% studenata na Medicinskom fakultetu (Šimić Šašić i Klarin, 2008). Nedavno provedena anketa u sklopu projekta „Unapređenje pravnog okvira za suzbijanje diskriminacije i korupcije s ciljem jačanja akademskog integriteta“ (IPA projekt, 2013) opravdava postojeću zabrinutost oko neprimjerenog ponašanja studenata Sveučilišta u Zagrebu. Prema rezultatima ankete, 72.4% ispitanika priznaje da je jedanput ili više puta prepisivalo na ispitu. 86.1% anketiranih jedanput je ili više puta dopustilo drugim kolegama da prepisuju od njih na ispitu, a 27.4% ima iskustva na području plagiranja. S obzirom da rezultati studija i iskustvo iz prakse ukazuju na nedvojbenu prisutnost različitih oblika nepoželjnog akademskog ponašanja, važno je razumjeti čimbenike koji na njega utječu.

Prediktori nepoželjnog akademskog ponašanja

U određivanju antecedenata nepoželjnog akademskog ponašanja, istraživači su se bavili dvjema glavnim skupinama prediktora. Neki istraživači zastupaju tezu situacijskih, odnosno kontekstualnih faktora, dok su drugi orijentirani na istraživanje individualnih razlika kao ključnih odrednica za objašnjenje nepoželjnog akademskog ponašanja (Williams, Nathanson i Paulhus, 2010).

Među kontekstualnim odrednicama akademskog nepoštenja, istraživači ističu ponašanje i stavove vršnjaka, učestalost prijavljivanja varanja profesorima, percipiranu težinu kazne te promoviranje akademskog integriteta i informiranje o nedopuštenim oblicima ponašanja u akademskoj zajednici (McCabe i Trevino, 1997). Težina testa, nedostatak nadzora tijekom pisanja ispita te pritisak postizanja dobrih ocjena također su neki od situacijskih prediktora nepoželjnog ponašanja studenata (Hetherington i Feldman, 1964; Šimić Šašić i Klarin, 2008). Vršnjački utjecaj jedna je od kontekstualnih varijabli najsnažnije povezanih s akademskim nepoštenjem. Učestalost nepoželjnih ponašanja pozitivno je povezana s vršnjačkim odobravanjem i percipiranom čestinom varanja među vršnjacima. Drugim riječima, varanje se može percipirati kao prihvatljiv način postizanja ciljeva i ostvarivanja prednosti u akademskom okruženju (McCabe, Trevino i Butterfield, 2001).

Prema Fishbeinovoj i Ajzenovoj teoriji planiranog ponašanja (1975), ključ razumijevanja namjernih ponašanja su stavovi pojedinca. Teorija polazi od pretpostavke da je odabir ponašanja u najvećoj mjeri pod utjecajem namjera ponašanja. Namjere ponašanja određuju tri elementa: specifičan stav osobe, subjektivne norme i opažena kontrola nad ponašanjem. Za predviđanje namjernih ponašanja nije bitan opći stav, nego stav prema specifičnom ponašanju koje se razmatra (dakle, stav prema specifičnim oblicima nepoželjnog akademskog ponašanja, a ne generalan stav prema nepoželjnom ponašanju). Subjektivne norme uključuju vjerovanja pojedinca o tome kako će druge, njemu važne osobe, gledati na to ponašanje. Posljednje, opaženi stupanj kontrole nad ponašanjem odnosi se na vjerovanje koliko je takvo ponašanje teško ili lako izvesti. Prema tome, stavovi prema nepoštenom ponašanju važna su odrednica razumijevanja nepoželjnog akademskog ponašanja.

Istraživači individualnih odrednica nepoželjnog akademskog ponašanja prvenstveno su orijentirani na povezanost s demografskim varijablama i osobinama

ličnosti. Veza između spola i akademskog nepoštenja nije konzistentna. Dok neke studije ne pronalaze rodne razlike u nepoželjnom akademskom ponašanju, druge izvještavaju o većoj učestalosti varanja kod muškaraca (McCabe, Trevino i Butterfield, 2001; Nathanson, Paulhus i Williams, 2006). Nadalje, pronađena je negativna korelacija dobi i prosjeka ocjena s nepoželjnim akademskim ponašanjem. Čini se da su mlađi studenti i oni s nižim prosjekom ocjena skloniji varanju od starijih kolega te studenata s višim akademskom uspjehom (McCabe, Trevino i Butterfield, 2001). Nathanson, Paulhus i Williams (2006) sugeriraju da u objašnjenju akademskog nepoštenja ulogu imaju i kognitivni faktori poput kognitivnih sposobnosti i razine predznanja studenata. Nedostatak sposobnosti i/ili pripremljenosti u pozitivnoj je korelaciji s čestinom upuštanja u nepoželjna akademska ponašanja. U novije je vrijeme pak naglasak na istraživanju povezanosti akademskog nepoštenja s različitim taksonomijama ličnosti. S obzirom da je cilj ovog rada razumjeti osobinske odrednice nepoželjnog akademskog ponašanja, detaljnije ćemo opisati vezu nepoželjnog akademskog ponašanja i osobina ličnosti iz ranijih istraživanja.

Osobine ličnosti i nepoželjno akademsko ponašanje

Dosadašnja istraživanja povezivala su nepoželjno akademsko ponašanje s dvije konceptualizacije osobina ličnosti: modelom pet velikih osobina ličnosti i tzv. Mračnom trijadom ličnosti. Williams, Nathanson i Paulhus (2010) kao glavne prediktore akademskog nepoštenja unutar modela pet velikih osobina ličnosti navode nisku ugodnost i nisku savjesnost. Facete suprotnog pola dimenzije savjesnosti, poput neodgovornosti, neorganiziranosti i impulzivnosti, dovode se u vezu s nedovoljnom pripremljenošću i slabijim vještinama učenja. Niski rezultati na dimenziji ugodnosti povezuju se s nedostatkom suradnje i sklonosti suprotstavljanju te se također smatraju važnima za objašnjenje akademskog nepoštenja (Williams, Nathanson i Paulhus, 2010). Od ostalih osobina ličnosti, pronađena je niska negativna korelacija emocionalne stabilnosti i akademskog nepoštenja (Sheriff, Omer Sheriff i Manopriya, 2000). Larsen i Buss (2007) objašnjavaju da su emocionalno stabilniji pojedinci manje skloni odlaganju ispita ili učenja, što može biti povezano s većom pripremljenošću i manjom vjerojatnošću upuštanja u nepoželjna akademska ponašanja. Rezultati za ekstraverziju nisu se pokazali konzistentnima te se veličine koeficijenata korelacije kreću u rasponu

od niskih pozitivnih do niskih negativnih. Istraživanja otvorenosti prema iskustvima kao petog faktora nisu pokazala postojanje povezanosti s nepoželjnim akademskim ponašanjem (Williams, Nathanson i Paulhus, 2010).

Uz model pet velikih osobina ličnosti, istraživana je veza akademskog nepoštenja i osobina **Mračne trijade**. Kako bi naglasili njihovu socijalno averzivnu prirodu, Williams, Nathanson i Paulhus (2010) su osobine makijavelizma, narcizma i psihopatije nazvali **Mračnom trijadom ličnosti**. Makijavelizam se povezuje s cinizmom, nemoralnošću i vjerovanjem u korisnost manipulacije. Istraživanja pokazuju da, kako bi ostvarili vlastite ciljeve, pojedinci skloni makijavelizmu pribjegavaju različitim taktikama, među kojima je i nepoželjno akademsko ponašanje (Furnham, Richards i Paulhus, 2013). Osobe s izraženom osobinom narcizma karakterizira grandiozan osjećaj vlastite važnosti i superiornosti u odnosu na druge. Narcizam se često povezuje s posebnim pravima za koje osoba smatra da joj pripadaju, što uključuje i traženje priznanja za intelektualnu superiornost, čak i kad su ostvareni rezultati osrednji (Menon i Sharland, 2011). Jedna od strategija za postizanje takvog odobravanja može biti uključivanje u neki od oblika akademskog nepoštenja. Konačno, nalazi različitih studija povezuju psihopatiju s nedostatkom empatije, impulzivnošću i širokim rasponom nepoželjnih, antisocijalnih i kriminalnih ponašanja, među kojima je i nepoželjno akademsko ponašanje (Lee i Ashton, 2005).

Provedena istraživanja ističu psihopatiju kao najsnažniji prediktor akademskog nepoštenja (Nathanson, Paulhus i Williams, 2006). Iako sve tri osobine ličnosti pozitivno koreliraju s akademskim nepoštenjem, neki autori razlikuju veličinu korelacije ovisno o vrsti nepoželjnog akademskog ponašanja. Tako su Nathanson, Paulhus i Williams (2006) identificirali psihopatiju kao jedini nezavisni prediktor prepisivanja na ispitu, dok je plagiranje u većoj mjeri povezano s makijavelizmom.

U predviđanju nepoželjnih ponašanja često se koriste i mjere integriteta. Iako se najčešće primjenjuju za predviđanje nepoželjnog organizacijskog ponašanja, istraživanje Lucasa i Friedricha (2005) ukazuje na umjerene do snažne korelacije upitnika integriteta i nepoželjnog akademskog ponašanja. S obzirom da nepoželjno akademsko ponašanje obuhvaća više kategorija i oblika ponašanja, koriste se različite metode detekcije i mjerenja, od kojih svaka uključuje određene prednosti i nedostatke.

Implicitne mjere ličnosti u predviđanju nepoželjnog akademskog ponašanja

U novije vrijeme pojavljuju se mjere pomoću kojih bismo mogli dobiti dodatni uvid u razumijevanje različitih oblika nepoštenog ponašanja, pa tako i nepoželjnog akademskog ponašanja. Kako bi prikupili podatke o psihološkim karakteristikama pojedinaca, istraživači se najčešće oslanjaju na samoizvještaje studenata (Robinson i sur., 2004; Underwood i Szabo, 2003; prema Williams, Nathanson i Paulhus, 2010). Samoizvještaji su usmjereni na mjerenje eksplicitnih kognicija, odnosno svjesnih i kontroliranih misli koje pojedinac ima o vlastitom ponašanju, emocijama, potrebama, stavovima i vrijednostima. Točnost samoprocjena počiva na dvije pretpostavke. Prva pretpostavka je da su ispitanici u mogućnosti izvještavati o vlastitim osobinama, odnosno da su svjesni svojih karakteristika, ponašanja, preferencija ili vrijednosti koje su predmet mjerenja. Druga pretpostavka je da su ispitanici voljni točno i iskreno izvještavati o vlastitim osobinama. Drugim riječima, pojedinac koji posjeduje negativne karakteristike poput sklonosti agresiji, može biti nesklon njihovom otkrivanju, a njegova samoprocjena može biti ograničena i netočna zbog utjecaja različitih pristranosti i obrambenih mehanizama koji djeluju u podlozi ponašanja (Bing, Stewart i sur., 2007).

Neki istraživači smatraju da na temelju eksplicitnih mjera nije moguće obuhvatiti sve relevantne aspekte ličnosti, osobito ako se radi o socijalno nepoželjnim osobinama i ponašanjima (Bing, LeBreton, Davison, Migetz i James, 2007). Potreban je indirektan pristup koji omogućuje zahvaćanje implicitnih kognicija, odnosno onih komponenata ličnosti kojih ispitanici nisu u potpunosti svjesni ili ih nevoljko priznaju. Implicitne socijalne kognicije su nesvjesne i automatske misli koje pojedinac ima o sebi i vlastitom ponašanju, emocijama, kognicijama, potrebama, vrijednostima i stavovima. One postoje izvan svijesti te su nedostupne introspekciji na kojoj počivaju eksplicitne mjere ličnosti (Greenwald i Banaji, 1995). Slijedom takvih pretpostavki razvijen je pristup mjerenju ličnosti nazvan pristup uvjetovanog rezoniranja. Pristup se temelji na individualnim razlikama u implicitnim pristranostima koje odražavaju sklonost agresivnosti (Bing, LeBreton i sur., 2007). Budući da se agresivnost nalazi u podlozi različitih nepoželjnih ponašanja, pristup uvjetovanog rezoniranja mogao bi biti koristan i u razumijevanju nepoželjnog akademskog ponašanja.

Pristup uvjetovanog rezoniranja

Većina ljudi ima potrebu vjerovati u racionalnost i opravdanost vlastitih postupaka te misliti o sebi kao o moralnom i prosocijalnom pojedincu. Ponašanje se percipira smislenim i opravdanim ako je sukladno kulturalnim normama. Međutim, kad je ponašanje socijalno neprihvatljivo, teže je održati racionalno opravdanje za vlastite postupke. Primjerice, kod agresivnog ponašanja javlja se konflikt između motiva za održavanjem pozitivne slike o sebi i motiva za agresiju te se aktiviraju nesvjesni obrambeni procesi. Takvi mehanizmi omogućuju izražavanje agresivnosti, uz istodobno održavanje pozitivne slike o sebi (Frost, Ko i James, 2007). Polazna pretpostavka pristupa uvjetovanog rezoniranja jest da snažna želja za uključivanjem u agresivna ponašanja dovodi do razvoja pristranosti u rezoniranju koje pojedincu omogućuju smisleno opravdanje njegovih postupaka. Obrambenim mehanizmima pronalaze se naizgled uvjerljivi razlozi za opravdanje ponašanja uzrokovanog nesvjesnim ili neprihvatljivim motivima. Uz istovremeno prikrivanje postojećeg motiva za agresiju, pristranosti u rezoniranju djeluju kao mehanizam zaštite od osjećaja anksioznosti, srama i krivnje potaknutih percepcijom vlastite hostilnosti i zlonamjernosti (Westen i Gabbard, 1999; prema James i sur., 2005).

James i sur. (2005) identificirali su šest različitih mehanizama opravdavanja koje agresivne osobe koriste u rezoniranju. Pripisivanje neprijateljstva odnosi se na pripisivanje neprijateljskih namjera ponašanju drugih ljudi. U situacijama u kojima je namjera ponašanja drugih nejasna, čak i kad je dobronamjerna, pretpostavlja se da je njihova temeljna motivacija želja za nanošenjem štete. Na taj način agresivni pojedinci opravdavaju vlastito ponašanje kao samoobranu od fizičkih ili verbalnih napada. **Usmjerenost na moć** počiva na pretpostavci o socijalnim interakcijama kao kontekstu za uspostavljanje dominacije, a agresija se promatra kao čin iskazivanja vlastite snage, moći i hrabrosti na temelju kojeg se zadobiva poštovanje drugih. **Usmjerenost na osvetu** je često u podlozi agresivnog ponašanja izazvanog osjećajem ugroženog ponosa, samopoštovanja ili percipiranog nepoštovanja. Pritom se osveta smatra razboritijim ponašanjem od pomirbe i održavanja odnosa s drugima. **Viktimizacija** se očituje u viđenju sebe žrtvom nejednakosti, iskorištavanja, nepravde i ugnjetavanja od strane pojedinaca koji posjeduju veću moć (npr. roditelji, profesori, nadređeni). Agresija stoga predstavlja čin opravdane borbe protiv nepravde i ugnjetavanja. **Ponižavanje cilja**

agresije je nesvjesna sklonost pripisivanja negativnih karakteristika objektima agresije, kao što su nemoralnost, nepouzdanost i zlonamjernost, uslijed čega se stvara opravdanje da je žrtva agresije zaslužila takvo ponašanje zbog svojih negativnih osobina. Neprihvatanje društvenih normi zasnovano je na pretpostavci da socijalne norme ograničavaju slobodnu volju i zadovoljenje vlastitih potreba. Rezoniranje temeljeno na ovoj pristranosti odražava prezir prema tradicionalnim idealima i konvencionalnim uvjerenjima te se iskazuje u obliku nedostatka osjetljivosti, empatije i zabrinutosti za socijalne norme i pravila. Socijalno devijantno ponašanje u tom kontekstu služi za održavanje slobode izražavanja te oslobađanje od ograničenja nametnutih normama i interpersonalnim odnosima (Frost, Ko i James, 2007).

Test uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti

U svrhu ispitivanja sklonosti mehanizmima opravdavanja i predviđanja nepoželjnih i agresivnih ponašanja, razvijen je Test uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti (TURĀ). Rezultati na Testu uvjetovanog rezoniranja u niskoj su korelaciji sa samoprocjenama na upitnicima agresivnosti. U tom pogledu TURĀ nije zamjena za eksplicitne mjere ličnosti, već sredstvo koje omogućuje poboljšanje razumijevanja ličnosti istraživanjem njegovih nesvjesnih komponenti. Štoviše, pokazalo se da je u predviđanju agresivnih ponašanja korisnija kombinacija eksplicitnih i implicitnih mjera, nego primjena samo jedne od njih (James i LeBreton, 2010).

Zadaci koje sadrži TURĀ analogni su tradicionalnim zadacima induktivnog rezoniranja u kojima je potrebno utvrditi zaključak koji logično slijedi iz zadanih premisa. U Tablici 1 prikazan je primjer problema iz TURĀ.

Tablica 1
Primjer problema iz Testa uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti.

Problem:	Ponuđena rješenja:
<p>Sve više brakova završava razvodom. Jedan od razloga velikog broja razvoda je taj što se razvod može obaviti brzo i jednostavno. Ukoliko se par dogovori o raspodjeli imovine, mogu se razvesti jednostavnim ispunjavanjem obrazaca i njihovim potvrđivanjem na sudu. Ne trebaju odvjetnike.</p> <p>Koji je najlogičniji zaključak na temelju gore navedenih informacija?</p>	<p>a. Ljudi ulaze u brak u sve kasnijoj dobi.</p> <p>b. Ukoliko muž ili žena unajme odvjetnika, to znači da ne namjeravaju "igrati pošteno".</p> <p>c. Kad bi proces razvoda trajao duže, neki parovi bi se možda pomirili.</p> <p>d. Razvodi se više muškaraca nego žena.</p>

Za svaki problem u testu ponuđena su četiri rješenja, od kojih se jedno temelji na mehanizmima opravdavanja agresije, dok je drugi odgovor prosocijalne prirode. Studije su pokazale značajno veću vjerojatnost odabira rješenja b kod ispitanika koji su u prošlosti iskazivali agresivne oblike ponašanja (James i LeBreton, 2010). Budući da odgovor na samo jedan problem nije valjan indikator agresivnih sklonosti i ponašanja pojedinca, u obzir se uzima konzistentnost u odabiru odgovora temeljenih na implicitnim pristranostima duž cijelog testa. Neagresivni pojedinci, čije rezoniranje nije zasnovano na mehanizmima opravdavanja, skloni su smatrati „agresivne alternative“ malo vjerojatnima. Logički uvjerljivijim objašnjenjima problema smatraju socijalno adaptivna ponašanja poput pristojnosti, civiliziranosti i suradnje (odgovor c). Kako bi se zadržala pojavna valjanost testa i zaštitila indirektna priroda mjernog instrumenta, uključena su dva dodatna rješenja (odgovori a i d). Riječ je o odgovorima koji su očito nelogični s obzirom na zadane premise te su, kao takvi, najčešće eliminirani prilikom rješavanja (James i sur., 2005). Visok ukupan rezultat postignut na Testu uvjetovanog rezoniranja odražava snagu djelovanja obrambenih mehanizama u rezoniranju osobe, što ukazuje na sklonost ispitanika da implicitno opravdava uključivanje u agresivno ponašanje. Nizak rezultat upućuje na malu vjerojatnost uključivanja u agresivna ponašanja (Frost, Ko i James, 2007).

TURFA se pokazao učinkovitim u identifikaciji agresivnih pojedinaca te predviđanju agresivnog ponašanja na radnom mjestu i izvan njega (Bergman, McIntyre i James, 2004). Rezultati istraživanja sugeriraju da je TURFA koristan u predviđanju nepouzdanosti kod radnika zaposlenih na određeno vrijeme ($r = .43$), apsentizma ($r = .74$), radne učinkovitosti policijskih službenika ($r = -.49$) te fizičkih okršaja među košarkašima ($r = .38$) (Bing, Stewart i sur., 2007).

TURFA i nepoželjno akademsko ponašanje

Većina istraživanja u kojima je korišten TURFA usmjeravala su se na nepoželjna organizacijska ponašanja, dok je malo studija provedeno s aspekta neetičnosti u akademskoj zajednici. Istraživanja akademskog nepoštenja mahom se oslanjaju na samoprocjene studenata, a doprinos implicitnih mjera je zanemaren. Međutim, studija Jamesa i sur. (2005) pokazuje da postoji veza između TURFA i varanja. Studenti s višim rezultatima na TURFA u većoj su mjeri preuveličavali broj dodatnih bodova zasluženih

nakon sudjelovanja u eksperimentu. U našem istraživanju željeli smo ispitati mogu li se takvi nalazi generalizirati i na ostale oblike nepoželjnog akademskog ponašanja.

Budući da akademsko nepoštenje predstavlja oblik nepoželjnog ponašanja u ulozi studenta, osobine koje predviđaju nepoželjno organizacijsko ponašanje trebale bi predviđati i nepoželjno akademsko ponašanje. U dosadašnjim istraživanjima (npr. Hakstian, Farrell i Tweed, 2002) pronađena je veza nepoželjnog organizacijskog ponašanja s osobinama savjesnosti, ugodnosti i emocionalne stabilnosti. Metaanaliza O'Boylea, Forsytha, Banksa i McDaniela (2012) pokazala je značajnu povezanost svih članica *Mračne trijade* s učestalijim nepoželjnim organizacijskim ponašanjem. Očekujemo da će navedene osobine ličnosti imati važnu ulogu i u objašnjenju akademskog nepoštenja. Postojanje povezanosti između nepoželjnog akademskog ponašanja i kršenja organizacijskih normi ukazuje na sličnost u donošenju odluka o uključivanju u nepoštene aktivnosti (Carpenter, Harding, Finelli i Passow, 2004). Jedan od mogućih mehanizama u podlozi takvog procesa odlučivanja jest mehanizam racionalizacije. Primjerice, studenti koji se upuštaju u nepoželjna ponašanja mogu opravdavati vlastito ponašanje percepcijom nepravedne i dominantne birokracije koja stavlja naglasak na submisivnost i pokoravanje postojećim normama i pravilima. Viđenje sebe kao žrtve sustava pruža opravdanje za akademsko nepoštenje koje se smatra činom otpora i suprotstavljanja nametnutim pravilima (James i sur., 2005).

S obzirom na potencijalnu korist *TURIA* za predviđanje akademskog ponašanja, u ovom ćemo se radu baviti ispitivanjem povezanosti osobina ličnosti i implicitnih motiva s nepoželjnim akademskim ponašanjem i stavovima prema nepoštenom ponašanju.

Klasičnim upitnicima ličnosti, stavovima prema nepoštenju i procjenama čestine uključivanja u nepoželjna akademska ponašanja trebale bi se zahvatiti eksplicitne i svjesne kognicije koje ispitanici imaju o vlastitim osobinama i ponašanjima. *Test uvjetovanog rezoniranja* trebao bi omogućiti pristup implicitnim komponentama ličnosti koje se ne mogu zahvatiti samoprocjenama te doprinijeti razumijevanju nepoželjnog akademskog ponašanja povrh standardnih metoda ispitivanja ličnosti.

CILJ I PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti odnos osobina ličnosti i implicitnih motiva sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem. U skladu s ciljem formulirali smo sljedeće probleme:

1. Ispitati odnos eksplicitnih i implicitnih konceptualizacija ličnosti sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem.
2. Ispitati posreduju li stavovi prema nepoželjnom ponašanju vezu između osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja.

Na temelju dosadašnjih istraživanja i pripadajućih teorijskih postavki očekujemo:

1. a) Dimenzije ugodnosti, savjesnosti i emocionalne stabilnosti iz modela pet velikih osobina ličnosti negativno će korelirati sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem. Pretpostavljamo da dimenzije ekstraverzije i intelekta neće statistički značajno korelirati sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem.
b) Rezultati na subskalama makijavelizma, narcizma i psihopatije iz Mračne trijade pozitivno će korelirati sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem.
c) Rezultat na Testu uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti pozitivno će korelirati sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem te objasniti dio varijance kriterija nepovezan s eksplicitnim mjerama ličnosti.
2. Sukladno teoriji planiranog ponašanja Fishbeina i Ajzena (1975), pretpostavljamo da će stavovi prema nepoštenom ponašanju posredovati vezu između rezultata na eksplicitnim i implicitnim mjerama ličnosti te mjeri nepoželjnog akademskog ponašanja.

METODOLOGIJA

Sudionici istraživanja

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku studenata Sveučilišta u Zagrebu ($N = 126$) i dio je većeg istraživanja valjanosti Testa uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti. U odnosu na originalni uzorak, iz daljnjih analiza izostavljeno je 7 ispitanika, od kojih je petero zaokružilo 5 i više nelogičnih odgovora u TURĀ (vidi odlomak Mjerni instrumenti), a dvoje ih je imalo više od 10 neodgovorenih čestica na upitnicima ličnosti. Većina ispitanika je ženskog spola (78.6%). Prosječna dob iznosi 20.7 godina ($SD = 2.49$). 69% ispitanika su studenti Odsjeka za matematiku i fiziku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, a 31% studira na Učiteljskom fakultetu. 34.9% studenata pohađa prvu, 33.3% drugu, 9.5% treću, 20.6% četvrtu, a 0.8% petu studijsku godinu.

Mjerni instrumenti

U ovom istraživanju korišteni su sljedeći mjerni instrumenti: upitnik općih podataka, Upitnik nepoželjnog akademskog ponašanja (engl. Counterproductive Academic Behavior, CAB), Test uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti ili TURĀ (engl. Conditional Reasoning Test for Aggression, CRTĀ), upitnik Mračne trijade (engl. Short Dark Triad, SD3), upitnik temeljen na pet velikih osobina ličnosti ili IPIP150 (engl. The International Personality Item Pool) te Skala stavova prema nepoštenom ponašanju iz hrvatskog testa integriteta (HTI15).

Upitnikom općih podataka prikupljeni su podaci o spolu i dobi ispitanika, nazivu i studijskoj godini upisanog fakulteta te prosječnoj ocjeni ostvarenoj tijekom studiranja.

Upitnik nepoželjnog akademskog ponašanja (Hakstian, Farrell i Tweed, 2002) sastoji se od 26 tvrdnji koje opisuju više oblika nepoželjnog akademskog ponašanja: varanje, zloupotrebu alkohola i droga, niske osobne standarde, obmanjivanje, pogrešno predstavljanje (plagiranje), smanjeno ulaganje truda te ostvarivanje osobne dobiti. Zadatak ispitanika je razmotriti ponašanja opisana u tvrdnjama te procijeniti koliko su se često ponašali na takav način u posljednjih pet školskih godina. Odgovori su ponuđeni na skali od 6 stupnjeva (1 – nikad nisam razmišljao o tome, 2 – razmišljao sam o tome, ali to nisam napravio, 3 – napravio sam to, možda jednom, ali nisam

siguran, 4 – napravio sam to jednom, 5 – napravio sam to dvaput i 6 – napravio sam to tri ili više puta). Ukupan rezultat računa se jednostavnim linearnom kombinacijom svih čestica. Teoretski raspon rezultata može varirati od 26 do 156 bodova. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije izračunata Cronbachovim alpha koeficijentom u našem uzorku iznosi $\alpha = .85$. Upitnik je za potrebe istraživanja preveden s engleskog na hrvatski jezik.

Test uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti (James i McIntyre, 2000) sastoji se od 22 zadatka kondicionalnog i 3 zadatka induktivnog rezoniranja koji su dodani kako bi se zadržala pojavna valjanost testa. Vrijeme primjene instrumenta je ograničeno te iznosi 25 minuta. Zadatak ispitanika je odabrati jedan od četiri ponuđena odgovora koji se čini najlogičniji s obzirom na zadane premise. Odgovori se vrednuju tako da se svakoj agresivnoj alternativu dodijeli jedan bod, dok se prosocijalni i nelogični odgovori boduju s nula. Teoretski raspon rezultata može varirati od 0 do 22 boda, a visokim se rezultatom smatra postignuta vrijednost od 8 i više bodova (James i LeBreton, 2010). Ispitanici s uključivo pet i više nelogičnih odgovora isključuju se iz daljnje obrade jer takav rezultat ukazuje na niske kognitivne sposobnosti ili nemaran pristup rješavanju testa. U izračunu pouzdanosti koristili smo formulu KR-20 koja se temelji na biserijalnim korelacijama. Logika ovakvog izračuna je pretpostavka da su rezultati na pojedinom zadatku dihotomizirani (agresivna alternativa se boduje s 1, a neagresivna i nelogična s 0 bodova), dok je ukupan rezultat izražen na kontinuiranoj ljestvici od 0 do 22 (James i LeBreton, 2010). Pouzdanost testa izračunata takvom metodom iznosi .69.

IPIP-50 (Goldberg, 1999) obuhvaća 50 čestica koje mjere pet velikih osobina ličnosti: ekstraverziju, ugodnost, savjesnost, emocionalnu stabilnost i intelekt. Zadatak ispitanika je, koristeći skalu od 1 (posve netočno) do 5 (posve točno), procijeniti koliko ga pojedini iskaz vjerno opisuje. Teoretski raspon rezultata na svakom od faktora može varirati od 10 do 50. Procjene pouzdanosti svih faktora su visoke te variraju između .80 za ekstraverziju i .91 za emocionalnu stabilnost.

Upitnik Mračne trijade (Jones i Paulhus, 2013) sastoji se od 28 čestica raspoređenih u tri subskele za mjerenje tzv. mračnih dimenzija ličnosti: makijavelizma (10 čestica), narcizma (9 čestica) i psihopatije (9 čestica). Zadatak ispitanika je na skali Likertovog tipa od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) procijeniti stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom. Teoretski raspon rezultata može varirati od 10

do 50 na subskali makijavelizma, odnosno od 9 do 45 na subskalama narcizma i psihopatije. Koeficijenti unutarnje konzistencije iznose $\alpha = .65$ za subskalu makijavelizma, $\alpha = .70$ za subskalu narcizma te $\alpha = .63$ za subskalu psihopatije.

Skala stavova prema nepoštenom ponašanju iz hrvatskog testa integriteta (Tonković i JerneiĆ, 2012) sastoji se od 33 tvrdnje o nepoštenom ponašanju. Zadatak ispitanika je procijeniti stupanj slaganja s pojedinom tvrdnjom, zaokružujući vrijednost na skali od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Ukupan rezultat računa se jednostavnom linearnom kombinacijom svih čestica, a rezultati mogu varirati od 33 do 165 bodova. Koeficijent pouzdanosti skale izračunat metodom unutarnje konzistencije iznosi $\alpha = .85$.

Postupak

Podaci su prikupljeni na grupnoj razini u prostorijama matičnih fakulteta. Na samom početku ispitanicima je ukratko objašnjena svrha istraživanja. Nakon što su pročitali i potpisali pristanak na sudjelovanje u istraživanju, dana im je opća uputa o rješavanju te su zamoljeni da odgovaraju potpuno iskreno. Kako bi se osigurala anonimnost, ispitanici su na svaki od upitnika upisivali šifru. Mjerni instrumenti su u svakoj grupi primijenjeni sljedećim redoslijedom: upitnik općih podataka, Upitnik nepoželjnog akademskog ponašanja, TURĀ (vrijeme primjene ograničeno na 25 min), IPIP-50, upitnik Mračne trijade te naposljetku Skala stavova prema nepoštenom ponašanju. Svaki je upitnik sadržavao pisanu uputu kojom je detaljno objašnjen način odgovaranja. Prosječno vrijeme rješavanja baterije testova bilo je 50 minuta.

REZULTATI

Deskriptivna statistika

Učestalost nepoželjnog akademskog ponašanja

Kako bismo istražili učestalost pojedinih oblika nepoželjnog akademskog ponašanja, izračunali smo frekvencije odgovora za svaku česticu u upitniku. Postotak ispitanika koji su se barem jedanput ili više puta upustili u neki oblik nepoželjnog ponašanja kreće se od 14.28% (čestica „Proučavali nastavni materijal ili radili na projektima ili

zadaćama nakon konzumacije alkohola ili droga.“) do 94.44% (čestica „Svjesno pomogli kolegi/kolegici tijekom ispita tako što ste njemu/njoj dopustili da vidi Vaš test.“). Aritmetičke sredine čestica kreću se između 1.50 i 5.68 (mogući raspon je 1 – 6). Pregledom deskriptivnih podataka možemo vidjeti kako je akademsko nepoštenje najčešće vezano za ponašanja koja uključuju prepisivanje, odnosno nedopušteno davanje i primanje informacija tijekom pisanja ispita. Slijede ponašanja koja se odnose na niske osobne standarde, kao što je nedovoljno ulaganje truda i nepravovremeno izvršavanje obaveza. Ispitanici se najrjeđe upuštaju u ponašanja koja uključuju zloupotrebu alkohola i droga u akademskom kontekstu. Nalazi iz literature ukazuju na sličan trend upuštanja u određene oblike nepoželjnog ponašanja. Prema Šimić Šašić i Klarin (2008), učenici najčešće dopuštaju kolegama da prepisuju od njih te se međusobno dogovaraju za vrijeme pisanja ispita. Čini se kako je dopuštanje drugima da se okoriste našim radom u manjoj mjeri percipirano kao oblik varanja, pri čemu učenici ne uočavaju vlastitu odgovornost za postupke drugih. U Tablici 2 prikazane su deskriptivne informacije za čestice iz Upitnika nepoželjnog akademskog ponašanja.

Tablica 2
Prikaz učestalosti pojedinih oblika nepoželjnog akademskog ponašanja, N = 126.

Čestica	M	SD	%
1. Svjesno pomogli kolegi/kolegici tijekom ispita tako što ste njemu/njoj dopustili da vidi Vaš test.	5.68	0.87	94.4
2. Tijekom ispita nakratko pogledali u test Vaše kolegice/kolege i dobili informaciju iz njega.	5.10	1.48	82.5
3. Donijeli na ispit šalabahter ili druga pomagala koja nisu službeno dopuštena.	5.05	1.52	81
4. Tijekom ispita kratko pogledali nečiji tuđi test.	5.03	1.54	79.4
5. Zakasnili na nastavu.	4.92	1.57	80.2
6. Radili sporo i nemarno.	4.89	1.70	76.2
7. Predali zadaću i/ili projekt koji je sadržavao dijelove (npr. rečenice ili odlomke) koji su prepisani od nekoga.	4.84	1.55	76.2
8. Došli na ispit loše pripremljeni zbog izostanka truda i učenja.	4.77	1.64	78.6
9. Prije „popravnog“ ispita pitali druge studente koji su već pisali taj ispit za informaciju o sadržaju ispita.	4.65	1.94	73.8
10. Primili pomoć drugih na zadaćama (seminarima ili projektima) koje ste trebali napraviti samostalno.	4.41	1.72	62.7
11. Predali rad koji je bio loše kvalitete – slabiji od Vaših mogućnosti.	4.36	1.72	68.3
12. Proučavali primjerak predstojećeg ispita koji je nabavljen bez profesorovog dopuštenja.	4.09	2.06	64.3
13. Za seminarski rad ili esej, prepisali dio teksta (npr. rečenicu ili odlomak) izravno iz knjige ili članka bez da ste citirali izvor.	4.05	1.84	59.5
14. Prespavali ranjutarnje predavanje.	4.04	1.94	59.5
15. Propustili na vrijeme vratiti knjige u knjižnicu.	3.97	1.99	61.9

16. Tijekom učenja za ispit, popustili prijateljskom nagovoru da se „ostavite knjige“.	3.71	1.96	50.8
17. Dobili profesorov prigovor zbog ometajućeg ponašanja na nastavi.	3.38	1.91	47.6
18. Ostali kod kuće i propustili izaći na ispit jer ste se osjećali nespremno.	3.10	1.92	40.5
19. Tijekom ispita na kojem nisu dopuštena nikakva dodatna sredstva, organizirali knjige (ili bilješke) na podu tako da ste bili u mogućnosti neopazice pogledati u njih.	3.07	1.98	38.9
20. Propustili popodnevnu nastavu jer ste bili na dugom ručku.	2.42	1.88	26.2
21. Lažno tvrdili da patite od neke bolesti (npr. gripe) kako biste izbjegli kaznu za izostanak s ispita.	2.27	1.60	19
22. Predali seminar ili projekt koji nije bio rezultat Vašeg rada.	2.21	1.52	23
23. Niste obavili svoj dio posla na grupnim projektu.	2.10	1.49	16.7
24. Prisustvovali predavanju nakon što ste uzeli alkohol ili drogu.	1.87	1.55	15.1
25. Pokušali izbjeći plaćanje zakasnine za knjige iz knjižnice.	1.87	1.56	16.7
26. Proučavali nastavni materijal ili radili na projektima ili zadaćama nakon konzumacije alkohola ili droga.	1.80	1.53	14.3

Legenda: M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; % – postotak ispitanika koji su se jedanput ili više puta ponašali na opisani način

Dobiveni rezultati na Upitniku nepoželjnog akademskog ponašanja nalaze se u rasponu između 52 i 139, pri čemu aritmetička sredina iznosi 97.65 (SD = 20.3). Deskriptivne informacije prikazane u Tablici 2 pokazuju da su ispitanici vjerojatno bili iskreni u odgovaranju. Većina ispitanika se barem jedanput upustila u opisane oblike nepoželjnog akademskog ponašanja. Prema tome, dobiveni rezultati potvrđuju nalaze prijašnjih istraživanja, ukazujući na prihvaćenu praksu upuštanja u nepoželjna akademska ponašanja (IPA projekt, 2013; Lucas i Friedrich, 2005).

Stavovi prema nepoštenom ponašanju

Teoretski raspon rezultata na Skali stavova prema nepoštenom ponašanju može varirati od 33 do 165. Dobiveni rezultati kreću se u rasponu 68 – 137, s aritmetičkom sredinom 103.9 (SD = 14.39). Na razini čestica, aritmetičke sredine kreću se između 2.11 („Život kriminalca bio bi uzbudljiv.“) i 4.11 („Većina tvrtki iskorištava ljude koji za njih rade.“). Mogući raspon rezultata na svakoj od čestica je 1 – 5, pri čemu viši rezultat označava pozitivnije stavove prema nepoštenom ponašanju. Pregledom podataka u Tablici 3 primjećujemo veći stupanj slaganja ispitanika s tvrdnjama koje opisuju da se većina zaposlenika i organizacija uključuje u neki oblik nepoštenog ponašanja. Pritom je pretpostavka da će pojedinci skloni nepoštenom ponašanju takve oblike ponašanja smatrati češćima. S druge strane, ispitanici imaju negativnije stavove prema ponašanjima koja uključuju neki oblik krađe.

Tablica 3
Deskriptivna statistika Skale stavova prema nepoštenom ponašanju, N = 126.

Čestica	M	SD
1. Većina tvrtki iskorištava ljude koji za njih rade.	4.11	.80
2. Većina bi ljudi ranije otišla s posla kad bi bili sigurni da šef neće saznati.	3.92	.81
3. Prosječni bi policajac zanemario prometni prekršaj da mu se ponudi novac.	3.72	.93
4. Sudionici u znanstvenim istraživanjima skloni su nemarno popunjavati upitnike i slične zadatke.	3.63	1.15
5. Danas je bolje biti snalažljiv, nego pošten.	3.62	1.03
6. Ljudi bi trebali isprobati nekoliko različitih vrsta posla prije nego se odluče za onaj na kojem će graditi karijeru.	3.58	1.04
7. Većina zaposlenika s vremena na vrijeme laže svom poslodavcu.	3.52	.81
8. Većina šefova postupa sa svojim zaposlenicima nepravedno.	3.49	.99
9. Smatram da prosječni zaposlenik tijekom radnog dana potroši najmanje 1 sat surfajući Internetom u privatne svrhe.	3.49	1.00
10. Premda nije u skladu sa zakonom, u redu je kupovati robu „bez računa“ (umanjenu za PDV), ako si ne možete priuštiti punu cijenu.	3.46	1.11
11. Većina ljudi namjerno radi sporo kako bi im bilo dodijeljeno što manje novih zadataka.	3.42	.82
12. Određeni stupanj nepoštenja jednostavno je dio ljudske prirode.	3.42	.92
13. Ako su u prilici, većina zaposlenika privatne poštanske pošiljke šalje na račun tvrtke.	3.38	.90
14. Većina ljudi bi lažirala podatke na kartici koja bilježi prisutnost na poslu kako bi im se platilo više no što su radili.	3.33	.94
15. Većina ljudi je zapravo nepoštena.	3.29	.96
16. Pošteni ljudi ne prolaze dobro u životu.	3.26	1.17
17. U redu je dati kolegi da prepíše Vaš ispit/seminar, ako Vas lijepo zamoli.	3.23	1.07
18. Gotovo svaki radnik je u nekom trenutku prevario svoju tvrtku.	3.21	1.02
19. Većina ljudi vara na porezu na dohodak.	3.17	.93
20. Ako se pravilo ne može opravdati, ne treba ga se ni držati.	3.13	.91
21. Vjerujem da prilika čini lopova.	2.99	1.16
22. Ljudi koji kažu da nikad nisu ništa ukrali lažu.	2.92	1.24
23. U redu je da zaposlenik svojim prijateljima daje na korištenje karticu za popust namijenjenu zaposlenicima, iako to tvrtka ne dopušta.	2.90	1.18
24. Bolje je ne vjerovati nikome.	2.83	1.26
25. Nakon 20-minutnog čekanja da konobar donese račun, bilo bi u redu otići iz restorana bez plaćanja.	2.79	1.37
26. U redu je javiti na posao da ste bolesni kad zapravo niste, ako zadnjih godinu dana niste koristili ni dan bolovanja.	2.73	1.20
27. Budućnost je suviše neizvjesna da bismo radili ozbiljne planove.	2.72	1.10
28. U redu je lagati o svojoj prošlosti da biste dobili posao, ako ćete biti jako iskreni kad Vas zaposle.	2.71	1.17
29. Skoro svi su u životu ukrali nešto u trgovini.	2.52	1.14
30. U redu je krasti od onih koji cijeli život kradu od drugih.	2.46	1.22
31. Suci bi radnike koji su ukrali novac od poslodavca trebali proglasiti nevinima, ako su im poslodavci isplaćivali prenisuku plaću.	2.42	1.22
32. Sitno varanje na dnevnicama (npr. povećanje broja sati koje ste proveli na putu) nije isto što i krađa.	2.40	1.13
33. Život kriminalca bio bi uzbudljiv.	2.11	1.27

Legenda: M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija

Prediktorske varijable: eksplicitne i implicitne mjere ličnosti

U Tablici 4 prikazane su interkorelacije i deskriptivna statistika rezultata dobivenih na prediktorskim varijablama: upitnicima ličnosti IPIP-50 i Mračnoj trijadi te Testu uvjetovanog rezoniranja. Značajne interkorelacije dimenzija IPIP-50 kreću se u rasponu od .23 između emocionalne stabilnosti i intelekta do .30 između ekstraverzije i ugodnosti. Interkorelacije između sve tri subskale Mračne trijade statistički su značajne. Korelacija između makijavelizma i narcizma iznosi .34, a makijavelizma i psihopatije .39. Korelacija između psihopatije i narcizma je .25.

Aritmetička sredina rezultata na Testu uvjetovanog rezoniranja iznosi 5.10 te ukazuje da su ispitanici u prosjeku davali agresivan odgovor na 5 problema u testu. Rezultat veći od 8 upućuje na agresivnu ličnost te se postotak pojedinaca s navedenim rezultatom kreće oko 10% (James i LeBreton, 2010). U ovom istraživanju 10.3% ispitanika ostvarilo je ukupni rezultat od 8 ili više bodova. Rezultati na TUR-A su u niskim negativnim korelacijama s rezultatima na dimenzijama savjesnosti i intelekta.

Tablica 4
Deskriptivna statistika i interkorelacije prediktorskih varijabli, N = 126.

	M	SD	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. E	33.06	5.72	-	.30**	.09	.13	.28**	.03	.30**	.10	.05
2. U	39.95	4.87		-	.25**	-.02	.08	-.27**	.01	-.27**	.06
3. S	36.28	5.78			-	.27**	.21*	-.06	.16	-.29**	-.19*
4. ES	27.73	7.99				-	.23*	-.09	.08	-.14	-.14
5. I	36.48	6.53					-	.10	.35**	.11	-.18*
6. Mach	30.6	4.92						-	.34**	.38**	.07
7. Narc	25.42	5.24							-	.23**	-.03
8. Psih	20.36	4.82								-	-.01
9. TUR-A	5.10	2.16									-

Legenda: M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; ** – $p < .01$; * – $p < .05$; E – ekstraverzija; U – ugodnost; S – savjesnost; ES – emocionalna stabilnost; I – intelekt; Mach – makijavelizam; Narc – narcizam; Psih – psihopatija; TUR-A – ukupan rezultat na TUR-A

Predviđanje stavova prema nepoštenom ponašanju

Kao odgovor na prvi problem, izračunali smo koeficijente korelacije između osobina ličnosti i Skale stavova prema nepoštenom ponašanju. Među prediktorskim varijablama, najveću povezanost sa stavovima prema nepoštenju ostvarile su osobine Mračne trijade, točnije, psihopatija ($r = .442$; $p < .01$) i makijavelizam ($r = .386$; $p < .01$). Iz modela pet

velikih osobina ličnosti, jedino je savjesnost pokazala statistički značajnu korelaciju sa stavovima prema nepoštenom ponašanju ($r = -.269$; $p < .01$). Korelacija između ukupnog rezultata na TUR-A i stavova prema nepoštenom ponašanju iznosi $.231$ ($p < .01$). Dakle, i implicitne i eksplicitne mjere ličnosti značajno koreliraju sa stavovima prema nepoštenom ponašanju. Drugim riječima, ispitanici s pozitivnijim stavovima prema nepoštenom ponašanju posjeduju izraženije osobine makijavelizma i psihopatije, manje izraženu osobinu savjesnosti te se u većoj mjeri oslanjaju na mehanizme opravdavanja agresije u rezoniranju. Kako bismo provjerili doprinos osobina ličnosti objašnjavanju varijance stavova prema nepoštenom ponašanju, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu u tri koraka. S obzirom da su dosadašnja istraživanja pokazala rodne i dobne razlike u stavovima prema nepoželjnom ponašanju (Nonis i Owens Swift, 2001), kontrolirali smo varijable spola i dobi.

Tablica 5

Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza za predviđanje stavova prema nepoštenom ponašanju.

	1. korak	2. korak	3. korak
	Standardizirani regresijski koeficijenti (β)		
Dob	.091	.081	.058
Spol	-.035	-.085	-.091
Ekstraverzija		.00	-.019
Ugodnost		.116	.098
Savjesnost		-.141	-.109
Emocionalna stabilnost		-.061	-.050
Intelekt		-.105	-.075
Makijavelizam		.304**	.284**
Narcizam		-.031	-.032
Psihopatija		.309**	.324**
TUR-A ukupan rezultat			.173*
R^2	.011	.30	.33
F	.69	5.00**	5.09**
ΔR^2		.292	.027
$F_{\Delta R^2}$		6.02**	4.52*

Legenda: ** – $p < .01$; * – $p < .05$; R^2 – ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci; F – vrijednost F-omjera; ΔR^2 – promjena u postotku objašnjene varijance kriterija; $F_{\Delta R^2}$ – vrijednost F-omjera za statističku značajnost promjene nakon uvođenja novog bloka prediktora

Iz Tablice 5 vidljivo je da eksplicitne mjere ličnosti značajno objašnjavaju 29,2% varijance stavova prema nepoštenom ponašanju, a statistički značajnim samostalnim prediktorima pokazale su se osobine psihopatije i makijavelizma.

Dodavanjem rezultata na TURĀ u trećem koraku analize dodatno je objašnjeno dva posto varijance stavova prema nepoštenom ponašanju, što je statistički značajno povećanje u odnosu na eksplicitne mjere ličnosti.

Predviđanje nepoželjnog akademskog ponašanja

Za razliku od stavova prema nepoštenom ponašanju, nije pronađena statistički značajna povezanost nepoželjnog akademskog ponašanja s implicitnom mjerom ličnosti TURĀ. Od osobina ličnosti mjenjenih eksplicitnim metodama, pronađena je statistički značajna negativna korelacija triju osobina iz modela pet velikih osobina ličnosti s nepoželjnim akademskim ponašanjem. Najvažnijom varijablom pokazala se osobina savjesnosti ($r = -.486$; $p < .01$), dok su veličine ostalih statistički značajnih korelacija niže te iznose $-.19$ ($p < .05$) za emocionalnu stabilnost i $-.203$ ($p < .05$) za intelekt. Od osobina **Mračne trijade**, pronađena je pozitivna korelacija psihopatije i nepoželjnog akademskog ponašanja ($r = .214$; $p < .05$). Prema tome, ispitanici sa slabije izraženim osobinama savjesnosti, emocionalne stabilnosti i intelekta, a izraženijom osobinom psihopatije, skloniji su upuštati se u nepoželjna akademska ponašanja.

Kako bismo istražili u kojoj mjeri osobine ličnosti predviđaju nepoželjno akademsko ponašanje, proveli smo niz hijerarhijskih regresijskih analiza. U prvom koraku uvrstili smo varijable dobi i spola, a u drugom dimenzije ličnosti iz upitnika IPIP50 i **Mračne trijade**. Sukladno pretpostavci da su za objašnjenje ponašanja, osim eksplicitnih, potrebne i implicitne mjere (Greenwald i Banaji, 1995), u trećem koraku dodan je rezultat na **Testu uvjetovanog rezoniranja**. Rezultati analiza prikazani su u Tablici 6.

Varijabla dobi značajan je samostalan prediktor akademskog nepoštenja, u smjeru učestalijih nepoželjnih akademskih ponašanja kod starijih studenata. Nakon što smo u drugom koraku analize uvrstili varijable ličnosti, akademsko nepoštenje pokazalo je jedinstvenu povezanost s osobinama savjesnosti, intelekta, ekstraverzije i ugodnosti. Osobine ličnosti značajno doprinose objašnjenju varijance nepoželjnog akademskog ponašanja, a njihovim je dodavanjem moguće objasniti dodatnih 32,5% varijance kriterija. Ni jedna od članica **Mračne trijade** nema statistički značajan doprinos objašnjenju akademskog nepoštenja povrh dimenzija temeljenih na modelu pet velikih osobina ličnosti. Suprotno pretpostavkama, dodavanje varijable ukupnog rezultata na

TUR-A u trećem koraku nije doprinijelo statistički značajnoj promjeni u objašnjenju varijance kriterija, niti se rezultat na TUR-A pokazao značajnim samostalnim prediktorom nepoželjnog akademskog ponašanja.

Tablica 6
Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza za predviđanje nepoželjnog akademskog ponašanja.

	1. korak	2. korak	3. korak	4. korak
Standardizirani regresijski koeficijenti (β)				
Dob	.190*	.19*	.207**	.201*
Spol	.107	.024	.028	.039
Ekstraverzija		.186*	.200*	.202*
Ugodnost		.183*	.196*	.185*
Savjesnost		-.456**	-.479**	-.467**
Emocionalna stabilnost		-.020	-.028	-.022
Intelekt		-.198*	-.220*	-.211*
Makijavelizam		.059	.073	.041
Narcizam		-.017	-.016	-.012
Psihopatija		.111	.101	.064
TUR-A ukupan rezultat			-.128	-.148
Pozitivni stavovi prema nepoštenom ponašanju				.114
R ²	.036	.361	.376	.385
F	2.33	6.51**	6.24**	5.89**
ΔR^2		.325	.015	.009
F _{ΔR^2}		7.32**	2.65	1.59

Legenda: ** – $p < .01$; * – $p < .05$; R² – ukupan doprinos prediktora objašnjenju varijanci; F – vrijednost F-omjera; ΔR^2 – promjena u postotku objašnjene varijance kriterija; F _{ΔR^2} – vrijednost F-omjera za statističku značajnost promjene nakon uvođenja novog bloka prediktora

Medijacijski utjecaj stavova prema nepoštenom ponašanju na odnos osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja

Prema Baronu i Kennyju (1986), procjena medijacijskog učinka odvija se u nekoliko koraka. Prvo, potrebno je provjeriti značajnost doprinosa prediktora objašnjenju varijance kriterija. Drugo, provjerava se značajnost prediktora u objašnjenju varijance medijatora. Konačno, postojanje medijacije manifestira se kroz smanjenje u veličini ili utvrđivanje neznačajnosti regresijskih koeficijenata za inicijalne prediktore, uz statistički značajan doprinos medijatora objašnjenju varijance kriterija.

Značajnost doprinosa osobina ličnosti predviđanju stavova prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnog akademskog ponašanja već smo utvrdili hijerarhijskim

regresijskim analizama prikazanim u Tablici 5 i trećem koraku analize u Tablici 6. U posljednjem koraku ispitali smo imaju li osobine ličnosti i dalje značajan doprinos objašnjenju nepoželjnog akademskog ponašanja, nakon što se u regresijsku jednadžbu uvrste stavovi prema nepoštenom ponašanju. Rezultati se mogu pronaći u četvrtom koraku analize u Tablici 6. Unatoč pozitivnoj korelaciji stavova prema nepoštenom ponašanju s nepoželjnim akademskim ponašanjem ($r = .26$; $p < .01$), varijabla stavova prema nepoštenju nije se pokazala statistički značajnim samostalnim prediktorom nepoželjnog akademskog ponašanja, niti doprinosi značajnoj promjeni objašnjene varijance kriterija povrh varijabli ličnosti koje su uvrštene u regresijsku analizu u prethodnom koraku. Iako je došlo do smanjenja u veličini regresijskih koeficijenata inicijalno utvrđenih prediktora, njihova statistička značajnost ostala je nepromijenjena. Uzevši u obzir dobivene nalaze, možemo zaključiti kako stavovi prema nepoštenom ponašanju ne doprinose objašnjenju nepoželjnog akademskog ponašanja ukoliko prethodno kontroliramo eksplicitne mjere ličnosti, niti posreduju odnos između osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja.

RASPRAVA

U ovom smo istraživanju željeli ispitati odnos različitih konceptualizacija ličnosti sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem. Ranije studije većinom su se temeljile na istraživanju povezanosti eksplicitnih mjera ličnosti i akademskog nepoštenja. U ovom smo se istraživanju usmjerili na mjerenje osobina iz modela temeljenog na pet velikih osobina ličnosti i *Mračne trijade*. U nastojanju da zahvatimo i one komponente ličnosti do kojih se ne može doprijeti samoizvještajima, primijenili smo *Test uvjetovanog rezoniranja za mjerenje agresivnosti*. Također smo željeli istražiti ulogu stavova u posredovanju veze između osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja.

Rezultati provedenih analiza djelomično potvrđuju nalaze koji su u literaturi pronađeni za odnos osobina ličnosti i nepoželjnog organizacijskog ponašanja (Hakstian, Farrell i Tweed, 2002; O'Boyle, Forsyth, Banks i McDaniel, 2012). Međutim, izostala je očekivana povezanost implicitnih motiva s nepoželjnim ponašanjem za koju smo pretpostavili da će se replicirati i u našem istraživanju nepoželjnog akademskog ponašanja. Glavni nalazi pokazuju da su psihopatija, makijavelizam i *TURIA* u

pozitivnoj, a savjesnost u negativnoj korelaciji sa stavovima prema nepoštenom ponašanju. Dakle, pokazalo se da **TURĀ**, povrh osobina ličnosti, predviđa stavove prema nepoštenom ponašanju, ali ne i nepoželjno akademsko ponašanje. Osobina psihopatije je pozitivno, a savjesnost, emocionalna stabilnost i intelekt negativno povezana s nepoželjnim akademskim ponašanjem. Samostalnim prediktorima nepoželjnog akademskog ponašanja pokazale su se osobine ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i intelekta. Nije potvrđena hipoteza o medijacijskom utjecaju stavova prema nepoštenju na vezu osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja.

Kako bismo odgovorili na prvi problem, izračunali smo koeficijente korelacije između osobina ličnosti i stavova prema nepoštenom ponašanju. S obzirom na pronađenu vezu između testova integriteta i visokih rezultata na osobinama savjesnosti, ugodnosti i emocionalne stabilnosti (Berry, Sackett i Wiemann, 2007), pretpostavili smo da će sa stavovima prema nepoštenom ponašanju više korelirati rezultati na dimenzijama ugodnosti, savjesnosti i emocionalne stabilnosti, nego rezultati na ostale dvije dimenzije. Uzevši u obzir njihove antisocijalne i manipulativne tendencije (Furnham, Richards i Paulhus, 2013), također smo pretpostavili da će sve tri članice **Mračne trijade** ostvariti značajnu povezanost s pozitivnijim stavovima prema nepoželjnom ponašanju. **TURĀ**, kao implicitna metoda detektiranja sklonosti nepoželjnom ponašanju, mogao bi predstavljati alternativu testovima integriteta (Barry, Sackett i Wiemann, 2007). Stoga smo očekivali da će **TURĀ** značajno korelirati sa stavovima prema nepoštenom ponašanju.

Rezultati djelomično potvrđuju naše hipoteze. Osobine psihopatije i makijavelizma pokazale su najveću povezanost sa stavovima prema nepoštenom ponašanju. Savjesnost i rezultat na **TURĀ** također statistički značajno koreliraju sa stavovima prema nepoštenju. Naknadno provedenom regresijskom analizom utvrđeno je da samostalan doprinos objašnjenju stavova prema nepoštenom ponašanju imaju psihopatija, makijavelizam i rezultat na **TURĀ**, dok je savjesnost izgubila svoju značajnost nakon kontrole ostalih prediktora. Čini se da pojedinci čije se rezoniranje temelji na mehanizmima opravdanja agresije, uz istodobno izraženije osobine makijavelizma i psihopatije, imaju pozitivnije stavove prema nepoštenom ponašanju. S obzirom na agresivnost koja se nalazi u podlozi osobina **Mračne trijade** i visokog rezultata na **TURĀ**, dobiveni rezultati podupiru nalaze iz literature. Obilježja

makijavelizma, kao što su nemoralnost, uvjerenje da cilj opravdava sredstvo te sklonost interpersonalnoj manipulaciji, objašnjavaju pozitivnu korelaciju sa stavovima prema nepoštenom ponašanju. Karakteristike psihopatije, poput manipulacije, iskorištavanja te nedostatka empatije i žaljenja, također dobro objašnjavaju vezu s pozitivnim stavovima prema nepoštenom ponašanju. Nadalje, istraživanja pokazuju da psihopatija i makijavelizam negativno koreliraju s rezultatima na dimenzijama ugodnosti i savjesnosti (Jonason, Schmitt, Webster i Li, 2012). Slični rezultati dobiveni su i u ovom istraživanju, što je jedno od mogućih objašnjenja nepostojanja očekivanog doprinosa dimenzija temeljenih na modelu pet velikih osobina ličnosti objašnjenju stavova prema nepoštenom ponašanju.

Pojedinci skloni opravdanju agresije pronalaze zlonamjernost u postupcima drugih, a sebe smatraju žrtvama izrabljivanja i pritiska od strane moćnijih drugih (Bergman, McIntyre i James, 2004). Čestice iz **Skale stavova prema nepoštenom ponašanju**, poput „Većina tvrtki iskorištava ljude koji za njih rade“, mogu odražavati vjerovanja o postojećoj nepravdi i iskorištavanju kojima pojedinci nastoje opravdati vlastito agresivno ponašanje, a nepošteno ponašanje vide kao iskaz hrabrosti, sredstvo samoobrane te borbu protiv nametnutih pravila i nepravde. U skladu s tim, istraživanje McCabea, Trevina i Butterfildea (2001) otkrilo je da su studenti čije akademsko okruženje stavlja naglasak na integritet i kodekse časti manje skloni varanju te u manjoj mjeri koriste racionalizaciju i opravdavanje nepoželjnog akademskog ponašanja. Naše istraživanje pokazalo je isti trend te su negativniji stavovi prema nepoštenju povezani s rjeđim upuštanjem u nepoželjna akademska ponašanja, kao i manjom sklonošću opravdavanju agresije u rezoniranju.

U sljedećem koraku istražili smo povezanost osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja. Na temelju prijašnjih istraživanja, pretpostavili smo da će osobine **Mračne trijade** značajno pozitivno, a osobine ugodnosti, savjesnosti i emocionalne stabilnosti značajno negativno korelirati s nepoželjnim akademskim ponašanjem. S obzirom na ranije utvrđenu povezanost **TURĀ** i različitih oblika nepoželjnih ponašanja (Bing, Stewart i sur; 2007), očekivali smo da će ukupan rezultat na **TURĀ** biti u pozitivnoj korelaciji s nepoželjnim akademskim ponašanjem. Analize pokazuju da s nepoželjnim akademskim ponašanjem značajno koreliraju samo rezultati

eksplicitnih mjera ličnosti, i to dimenzije savjesnosti, emocionalne stabilnosti i intelekta iz modela pet velikih osobina ličnosti te osobina psihopatije iz *Mračne trijade*.

Od dimenzija iz upitnika IPIP-50, značajnu negativnu povezanost s nepoželjnim akademskim ponašanjem pokazale su osobine savjesnosti i emocionalne stabilnosti, što je u skladu s postavljenom hipotezom. Međutim, izostala je očekivana korelacija s dimenzijom ugodnosti, a utvrđena je statistički značajna negativna korelacija s intelektom. Najviša korelacija pronađena je za osobinu savjesnosti ($r = -.49$; $p < .01$), što je konzistentno s ranije provedenim istraživanjima koja upućuju na jasnu konceptualnu povezanost nepoštenja i niske savjesnosti. Još prije no što je terminologija pet velikih osobina ličnosti postala popularna, nalazi Hetheringtona i Feldmana (1964; prema Nathanson, Paulhus i Williams, 2006) pokazuju da su studenti s niskim rezultatom na osobini odgovornosti skloniji varanju. Facete niske savjesnosti, poput neodgovornosti, neorganiziranosti i impulzivnosti, dovode do slabije pripremljenosti i manje razvijenih vještina učenja te veće vjerojatnosti upuštanja u nepoželjna akademska ponašanja (Williams, Nathanson i Paulhus, 2010). Emocionalna stabilnost je u prijašnjim istraživanjima pokazala slabu negativnu korelaciju s akademskim nepoštenjem (Cizek, 1999; prema Nathanson, Paulhus i Williams, 2006), a takvi su rezultati replicirani i ovom studijom. Iako se intelekt dosada nije pokazao važnom osobinom u predviđanju akademskog ponašanja, postojeću korelaciju nije iznenađujuća. Facete dimenzije intelekta, kao što su široki interesi, intelektualna znatiželja, kreativnost i fleksibilnost u rezoniranju, mogu biti povezane s manjom sklonošću upuštanja u nepoželjna akademska ponašanja (Larsen i Buss, 2007).

Od osobina *Mračne trijade*, jedino je psihopatija pokazala statistički značajnu korelaciju s nepoželjnim akademskim ponašanjem. Takav je rezultat u skladu s ranije utvrđenom važnošću psihopatije za objašnjenje ne samo akademskog nepoštenja, već i čitavog niza antisocijalnih ponašanja. Iako smo očekivali pozitivnu korelaciju sa svim članicama *Mračne trijade*, dobiveni rezultati nisu iznenađujući. Nekoliko provedenih studija otkrilo je, u najboljem slučaju, slabu povezanost s makijavelizmom i narcizmom. U istraživanju koje su proveli Nathanson, Paulhus i Williams (2006) utvrđena je povezanost nepoželjnog akademskog ponašanja sa svim osobinama *Mračne trijade*, međutim, iako značajne, dobivene vrijednosti su vrlo niske ($r = .11$; $p < .01$ za psihopatiju, $r = .07$; $p < .05$ za makijavelizam i $r = .09$; $p < .01$ za narcizam). Ovakve

je nalaze moguće objasniti nedostatkom impulzivnih tendencija kod izraženih osobina makijavelizma i narcizma. Zbog većeg stupnja promišljanja prilikom upuštanja u nepoštena ponašanja, kao i pridavanja veće pozornosti mogućim negativnim posljedicama, manje je vjerojatno da će se takvi pojedinci upuštati u nepoželjna ponašanja u jednakoj mjeri kao osobe s izraženom osobinom psihopatije.

Suprotno očekivanjima, rezultat na **TURĀ** nije pokazao statistički značajnu korelaciju s nepoželjnim akademskim ponašanjem. Moguće razloge možemo potražiti u metodi mjerenja nepoželjnog akademskog ponašanja, ali i sadržaju čestica u **TURĀ**, od kojih se veliki dio odnosi na specifičnu situaciju iz organizacijskog, a ne akademskog konteksta. Kontekstualni faktori, poput prihvaćenosti akademskog nepoštenja koje varanje čini pravilom, a ne iznimkom, također mogu utjecati na akademsko nepoštenje, bez obzira na individualne razlike u racionalizaciji agresije.

Kako bismo istražili jedinstveni doprinos osobina ličnosti objašnjenju nepoželjnog akademskog ponašanja, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu. Očekivali smo da će se značajnim prediktorima nepoželjnog akademskog ponašanja pokazati dimenzije savjesnosti, ugodnosti, emocionalne stabilnosti, članice **Mračne trijade** te rezultat na **TURĀ**. Analize su pokazale da osobine ličnosti statistički značajno objašnjavaju 37,6% varijance kriterija. Značajnim samostalnim prediktorima pokazale su se osobine ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i intelekta. Pritom najveći samostalni doprinos objašnjenju kriterija ima dimenzija savjesnosti. Neka od prijašnjih istraživanja našla su slabu pozitivnu korelaciju ekstraverzije i akademskog nepoštenja, dok se niska ugodnost smatra iznimno važnom u objašnjenju varanja jer uključuje facete poput sklonosti suprotstavljanju. S druge strane, visoki rezultati na ugodnosti povezani su s većom spremnošću pomaganju drugima, što se može manifestirati i kroz nepoželjna akademska ponašanja (Williams, Nathanson i Paulhus, 2010). Suprotno pretpostavkama, članice **Mračne trijade** i **TURĀ** nemaju jedinstveni doprinos objašnjenju nepoželjnog akademskog ponašanja. Gubitak značajnosti doprinosa psihopatije u regresijskoj analizi moguća je posljedica statistički značajnih interkorelacija s dimenzijama ugodnosti ($r = -.27$; $p < .01$) i savjesnosti ($r = -.30$; $p < .01$). Štoviše, neki autori navode da je osobina psihopatije ekvivalentna niskim rezultatima na dimenzijama ugodnosti i savjesnosti (Miller, Lyam, Widiger i Leukefeld, 2001; prema Furnham, Richards i Paulhus, 2013).

Kao odgovor na drugi problem, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu u nekoliko koraka. S obzirom da su stavovi neposredna odrednica namjernih ponašanja (Fishbein i Ajzen, 1975), pretpostavili smo da će stavovi prema nepoštenju predviđati nepoželjno akademsko ponašanje povrh osobina ličnosti te posredovati vezu između osobina ličnosti i nepoželjnog ponašanja studenata. Na temelju rezultata analiza možemo zaključiti da stavovi prema nepoštenom ponašanju ne djeluju kao medijator povezanosti osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja. Uvrštavanjem stavova prema nepoštenom ponašanju u regresijski model dodatno je objašnjeno tek .09 posto varijance kriterija, što nije statistički značajno povećanje u odnosu na implicitne i eksplicitne mjere ličnosti. Unatoč pozitivnoj korelaciji stavova prema nepoštenom ponašanju s nepoželjnim akademskim ponašanjem, rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza pokazuju da stavovi nisu značajan samostalan prediktor nepoželjnog akademskog ponašanja povrh osobina ličnosti.

Uzevši u obzir gore navedene rezultate, čini se da se stavovi prema nepoštenom ponašanju mogu predvidjeti na temelju rezultata na **TURĀ** i osobina **Mračne trijade**, dok su za predviđanje nepoželjnog akademskog ponašanja važnije dimenzije temeljene na modelu pet velikih osobina ličnosti. Međutim, mnogi istraživači izražavaju zabrinutost zbog pristranosti vezanih za samoizvještaje, osobito onih mjera kojima se istražuju socijalno nepoželjna ponašanja, poput akademskog varanja (Nathanson, Paulhus i Williams, 2006). Pojedinci koji priznaju angažman u nepoželjnim akademskim ponašanjima, vjerojatno će priznati i nepoželjne osobine ličnosti, što rezultira spurioznim korelacijama koje ne odražavaju stvarnu sliku povezanosti između mjerenih konstrukata. Jedno od mogućih rješenja je korištenje implicitnih mjera ličnosti koje se ne temelje na samoprocjenama. Zabrinutost studenata zbog mogućih negativnih posljedica također je mogla utjecati na procjene učestalosti upuštanja u nepoželjna akademska ponašanja. Međutim, zajamčena anonimnost i dobiveni rezultati idu u prilog pretpostavci da su ispitanici vjerojatno bili iskreni u odgovaranju. Uz navedene pristranosti mjera temeljenih na samoprocjenama, još jedno ograničenje našeg istraživanja vezano je za uzorak ispitanika. Kao što smo već naveli, istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku koji ne predstavlja reprezentativan uzorak studentske populacije. Iz tog razloga ograničena je i mogućnost generalizacije rezultata na studente drugih studija. Nadalje, mjera stavova koju smo koristili sastojala se od tvrdnji koje nisu

specifično vezane za nepoželjno akademsko ponašanje, što je moglo utjecati na izostanak doprinosa stavova objašnjenju nepoželjnog akademskog ponašanja.

Unatoč validacijskim studijama koje su pokazale korisnost TURĀ u predviđanju različitih nepoželjnih ponašanja (James i sur., 2005), u ovom istraživanju nismo uspjeli dokazati doprinos takve implicitne mjere predviđanju nepoželjnog akademskog ponašanja. U narednim studijama stoga bi trebalo dodatno istražiti povezanost nepoželjnog akademskog ponašanja i rezultata na TURĀ korištenjem drugih metoda mjerenja nepoželjnog akademskog ponašanja (npr. procjene drugih, opažanje).

S obzirom da osobine ličnosti i stavovi prema nepoštenju zajedno objašnjavaju 38.5% varijance kriterija, u budućim bi istraživanjima bilo zanimljivo istražiti ostale faktore na temelju kojih možemo predviđati nepoželjna ponašanja studenata. Zasigurno nije zanemariv ranije spomenuti utjecaj stavova i ponašanja vršnjaka, kao i percepcija ozbiljnosti mogućih posljedica ukoliko takvo ponašanje bude otkriveno. Sve su to faktori koji mogu objasniti nepoželjno akademsko ponašanje povrh individualnih odrednica, odnosno osobina ličnosti čiji smo utjecaj ispitivali u ovom istraživanju.

ZAKLJUČAK

Provedenim istraživanjem provjeravao se odnos osobina ličnosti i implicitnih motiva sa stavovima prema nepoštenom ponašanju i nepoželjnim akademskim ponašanjem. Rezultati pokazuju da su osobine psihopatije, makijavelizma i rezultat na TURĀ u značajnoj pozitivnoj, a dimenzija savjesnosti u značajnoj negativnoj korelaciji sa stavovima prema nepoštenom ponašanju. Samostalnim prediktorima stavova prema nepoštenom ponašanju pokazale su se osobine psihopatije, makijavelizma i rezultat na TURĀ. Osobina psihopatije značajno je pozitivno, a savjesnost, intelekt i emocionalna stabilnost značajno negativno povezana s nepoželjnim akademskim ponašanjem. Samostalan doprinos objašnjenju varijance nepoželjnog akademskog ponašanja ostvarile su osobine ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i intelekta. Rezultat na TURĀ nije se pokazao uspješnim u objašnjenju nepoželjnog akademskog ponašanja povrh eksplicitnih mjera ličnosti. Suprotno očekivanjima, stavovi prema nepoštenom ponašanju ne posreduju vezu između osobina ličnosti i nepoželjnog akademskog ponašanja.

LITERATURA

- Baron, R. M. i Kenny, D. A. (1986). The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (6), 1173-1182.
- Bergman, S. M., McIntyre, M. D. i James, L. R. (2004). Identifying the Aggressive Personality. *Journal of Emotional Abuse*, 4 (3/4), 81-93.
- Berry, C. M., Sackett, P. R. i Wiemann, S. (2007). A Review of Recent Developments in Integrity Test Research. *Personnel Psychology*, 60, 271-301.
- Bing, M. N., LeBreton, J. M., Davison, H. K., Migetz, D. Z. i James, L. R. (2007). Integrating Implicit and Explicit Social Cognitions for Enhanced Personality Assessment: A General Framework for Choosing Measurement and Statistical Methods. *Organizational Research Methods*, 10 (2), 346-389.
- Bing, M. N., Stewart, S. M., Davison, H. K., Green, P. D., McIntyre, M. D. i James, L. R. (2007). An Integrative Typology of Personality Assessment for Aggression: Implications for Predicting Counterproductive Workplace Behavior. *Journal of Applied Psychology*, 92 (3), 722-744.
- Björklund, M. i Wenestam, C. G. (1998). Academic cheating: frequency, methods, and causes. Rad prezentiran na European Conference on Educational Research. <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00001364.htm>. Preuzeto 26. listopada 2013.
- Burke, J. L. (1997). Faculty perceptions of and Attitudes toward Academic Dishonesty at a Two-Year College. Athens, Georgia: University of Georgia.
- Carpenter, D. D., Harding, T. S., Finelli, C. J. i Passow, H. J. (2004). Does academic dishonesty relate to unethical behavior in professional practice? An exploratory study. *Science and Engineering Ethics*, 10 (2), 311-324.
- Eastman, J. K., Iyer, R. i Reisenwitz, T. H. (2008). The Impact Of Unethical Reasoning On Different Types Of Academic Dishonesty: An Exploratory study. *Journal of College Teaching & Learning*, 5 (12), 7-16.
- Fishbein, M. i Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Furnham, A., Richards, S. i Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of Personality: A Ten Years Review. *Social & Personality Psychology Compass* (in press).
- Frost, B. C., Ko, C. E. i James, L. R. (2007). Implicit and Explicit Personality: A Test of a Channeling Hypothesis for Aggressive Behavior. *Journal of Applied Psychology*, 92 (5), 1299-1319.

- Greenwald, A. G. i Banaji, M. B. (1995). Implicit Social Cognition: Attitudes, Self-Esteem, and Stereotypes. *Psychological review*, 102 (1), 4-27.
- Goldberg, L. R. (1999). A broad-bandwidth, public domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models. U: I. Mervielde, I. Deary, F. De Fruyt i F. Ostendorf (Ur.), *Personality Psychology in Europe* (str. 7-28). Tilburg, The Netherlands: Tilburg University Press.
- Hakstian, A. R., Farrell, S. i Tweed, R. G. (2002). The Assessment of Counterproductive Tendencies by Means of the California Psychological Inventory. *International Journal of Selection and Assessment*, 10 (1/2), 58-86.
- Hetherington, E. M. i Feldman, S. E. (1964). College cheating as a function of subject and situational variables. *Journal of Educational Psychology*, 55 (4), 212-218.
- James, L. R. i LeBreton, J. M. (2010). Assessing Aggression Using Conditional Reasoning. *Current Directions in Psychological Science*, 19 (1), 30-35.
- James, L. R. i McIntyre, M. D. (2000). *Conditional Reasoning Test of Aggression Test Manual*. Knoxville, TN: Innovative Assessment Technology.
- James, L. R., McIntyre, M. D., Glisson, C. A., Green, P. D., Patton, T. W., LeBreton, J. M., Frost, B. C., Russell, S. M., Sablynski, C. J., Mitchell, T. R. i Williams, L. J. (2005). A Conditional Reasoning Measure for Aggression. *Organizational Research Methods*, 8 (1), 69-99.
- Jonason, P. K., Schmitt, D. P., Webster, G. D. i Li, N. P. (2012). The Antihero in Popular Culture: Life History Theory and the Dark Triad Personality Traits. *Review of General Psychology*, 16 (2), 192-199.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2013). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A Brief Measure of Dark Personalities. *Assessment*, 20 (10), 1-14.
- Kibler, W. L. (1993). Academic Dishonesty: A Student Development Dilemma. *NASPA Journal*, 30 (4), 252-267.
- Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2007). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lee, K. i Ashton, M. C. (2005). Psychopathy, Machiavellianism, and Narcissism in the Five-Factor Model and the HEXACO model of Personality structure. *Personality and Individual Differences*, 38, 1571-1582.
- Lucas, G. M. i Friedrich, J. (2005). Individual Differences in Workplace Deviance and Integrity as Predictors of Academic Dishonesty. *Ethics & Behavior*, 15 (1), 15-35.
- McCabe, D. L. i Trevino, L. K. (1997). Individual and Contextual Influences on Academic Dishonesty: A Multicampus Investigation. *Research in Higher Education*, 38 (3), 379-396.

- McCabe, D. L., Trevino, L. K. i Butterfield, K. D. (2001). Cheating in Academic Institutions: A Decade of Research. *Ethics & Behavior*, 11 (3), 219-232.
- Menon, M. K. i Sharland, A. (2011). Narcissism, Exploitative Attitudes, and Academic Dishonesty: An Exploratory Investigation of Reality Versus Myth. *Journal of Education for Business*, 86, 50-55.
- Nathanson, C., Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2006). Predictors of a behavioral measure of scholastic cheating: Personality and competence but not demographic. *Contemporary Educational Psychology*, 31, 97-122.
- Nonis, S. i Owens Swift, C. (2001). An Examination of the Relationship Between Academic Dishonesty and Workplace Dishonesty: A Multicampus Investigation. *Journal of Education for Business*, 77 (2), 69-77.
- O'Boyle, E. H., Forsyth, D. R., Banks, G. C. i McDaniel, M. A. (2012). A Meta-Analysis of the Dark Triad and Work Behavior: A Social Exchange Perspective. *Journal of Applied Psychology*, 97 (3), 557-579.
- Roig, M. i DeTommaso, L. (1995). Are College Cheating and Plagiarism Related to Academic Procrastination. *Psychological Reports*, 77, 691-698.
- Sheriff, D. D., Omer Sheriff, S. i Manopriya, M. (2000). Higher Education on the Pedestal of Academic Dishonesty. *Eubios Journal of Asian and International Bioethics*, 10, 6-8.
- Sveučilište u Zagrebu (2013). IPA projekt – izvješće o anketi. http://www.agr.unizg.hr/cro/news/2013/doc/unizg_ipa_projekt_izvjesce_o_anketi.pdf. Preuzeto 24. kolovoza 2013.
- Šimić Šašić, S. i Klarin, M. (2008). Varanje u srednjim školama u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini. *Društvena istraživanja*, 6 (104), 999-1022.
- Tonković, M. i Jerneić, Ž. (2012). *Hrvatski test integriteta*. Zagreb: Odsjek za psihologiju.
- Williams, K. M., Nathanson, C. i Paulhus, D. L. (2010). Identifying and Profiling Scholastic Cheaters: Their Personality, Cognitive Ability, and Motivation. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 16 (3), 293-307.